

ЦРНОГОРАЦ.

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 17.

На Цетињу, у Суботу 15. Маја 1871.

ГОДИНА I.

ЦРНОГОРАЦ излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. п.; — За СРБИЈУ год. ф. 7; по год. ф. 3. 50. п.; четврт ф. 1. 75. п. — За све друге земље год. ф. 8; по год. ф. 4; четврт год. ф. 2. — За огласе плаћа се за ред 5 новчића. — Донеси, предплата и све наручне шиле се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

ТЕЛЕГРАМ „ЦРНОГОРЦУ.“

СРИЈЕМ. КАРЛОВЦИ, 12. о. м. — На Спасов-дан српски народни сабор отворен. У Понедељак 10. о. м. стиже поуздан глас, да је цар са измјенама о пресједиштву потврдио и потписао саборска закључења. Ово је учинило добар утисак.

Присутнијех народнијех посланика на сабору има 24. —

ТУРСКО-МИСИРСКА РАЗМИРИЦА — ДОБРИ ИЗГЛЕДИ.

У предпрошлом листу била је на овоме мјесту ријеч о заплету, који је постао надутошћу гњиле Турске и племенитом тежњом вицекраља мисирскога за потпунијем ослобођењем Мисира. Нева нам је допуштено, да и опет коју проговоримо о истој ствари са мало измијењенијем обликом, као што нам је потоње вијести показују.

Мисир је далеко од нас, али његов одношај према Турској зближује нас јако. На Мисир пада сенка господарства турскога, али ту сенку рад би био падина да претвори у ланац с којим би желно да чврсто привеже свјежи Мисир са Турском. И то је против чега се бори одважни вицекраљ мисирски. Он устаје да збаци са себо и најмању сенку зависности, он се спрема да ослободи земљу своју. Па није ли то исто тежња хришћанскијех народа у Турској, који много тежи јарам носе кроз толике вијекове? Хришћани у Турској сусретају се пријатељски са свијема, којима је тежња слобода, а колико више с овима, који зарад свога ослобођења повлаче или бар цијенају силу турску, која је свијема додијала.

У самијем тијем одношајима лежи довољан доказ, да нам је Мисир близак, да нам дакле ваља добро мотрити све, али највише и на најмањи покрет на истоку.

Данашње стање спора између вицекраља и

султана опомиње нас озбиљно да то, јер од свију многобројнијех вијести о томе, још су једнако надмоћније оне, које кажу, да опасност није уклоњена и да може доћи до отворена сукоба између Турске и Мисира. Вицекраљ је истина попустио султану у оне прве четири тачке, али што се пете, пошљедне тиче ту непопушта; он никако недопушта да султан држи своју војску на Сујцу. А то је главно. Порта је рада да је сигурна да се Мисир неоцијени од и онако подјепане Турске, па с тога хоће да тамо држи своју посаду; вицекраљ мисирски опет хоће — то не таји ни он сам — да се ослободи од Турске, па с тога неће ни пошто ни да трпи турску посаду. Тежње су дакле са свијем противне: с једне стране хоће се подјармљење, а с друге се жели ослобођење. Сукоб је дакле врло могућан; порта не смјеје попустити, а вицекраљ пошто му је пошљедњи покушај осујећен сада се ваља спремио, да се мора опет покорити немилومه господару.

У овоме мишљењу утврђују нас пошљедњи телеграми, који смо добили. Каже се најме, да опасност не само није уклоњена, него је сукоб посве могућан, и преговори, који се у овај мах воде између порте и вицекраља нијесу ништа друго, него начин, да се добије више времена за потпуно наоружање. Вицекраљ не само да није свео број своје војске на осамнајест хиљада, као што је порта захтјевала, него је још повисио знатно позивајући на ноге сто хиљада војника.

И осим тога има још једна околност, која нас подржава у томе мишљењу, да ће сада турско-мисирска размирица тешко проћи без сукоба.

Турска оваква каква је не вреди ни себи ни другима. Она је само сињи камен на патничкијем грудима својијех хришћанскијех народа, а на јевропскоме тијелу она је прили пришт, и док тај пришт не пукне, Јевропа ће се непрестано трзати у боловима и ватри. Кажу да је порта

или њезин дипломата Али-паша увидио то, па да је дошао на ову сретну мисао: Турску ваља оснажити; Мисир и све полувисне државице ваља опет са свијем потчинити и с Турском спојити као у једно тијело. Таквом централизацијом Турска би постала и јача и богатија, и онда било сама било у савезу, којег би сада лакше нашла, она би одбила своје нападаче и Турској продужила живот у недогледну будућност.

Да не би когод помислио да се с овимјем и смијева јадна Турска, морамо казати, да о таквој централизацији говори сам орган Али-пашин „La Turquie.“ Може се дакле узети за факт да порта доиста иде на савршено потчињење Мисира. И то је та друга околност, коју смо напријед споменули, и која може да учини сукоб између вицекраља и порте неизбјежним.

Друга је ствар, је ли таква централизација могућна, о чему ми савршено сумњамо. За такву зграду као што би била Али-пашина Турска треба прије свега чврста основа. А камо га? Је ли данашња јевропска Турска, у којој живи несравњена већина Хришћана? Је ли то ова Турска, која још само данас живи, да се сјутра распадне? Је ли то ова држава, чији су држављани њом самом приморани, да буду јавна завјера против њезина опстанка? На хришћанском темељу неће Али-паша никада подићи снажну ни постојану Турску.

Но Али-паша, када је већ уложио сву дипломатску вјештину своју и сву сумњиву снагу Турске, да оствари своју идеју, он је зацјело другога убјеђења, па ће на сваки начин и терати маж на конач. И онда, као што смо већ казали, рат је неизбјежан. Исмаил-паша мисирски, могао је и напуштати досадање толчке покушаје своје, да се подуно ослободи, јер порта до сада није тражила од њега чикада више, него само да призна султаново суверенство. Сада пак, када зна да порта с реченом

ПОДЛИСТАК.

ОГРАНЦИ ИЗ ИСТОРИЈЕ ЦРНЕ ГОРЕ
НАПИСАО ВУК ВРЧЕВИЋ.

III.

КРАТРО ПРЕГЛЕДАЊЕ ОМЕР ПАШИНЕ ВОЈНЕ
НА ЦРНУ ГОРУ ГОД. 1853.

(Наставка).

Којему је гођ црногорскоме и брдскоме главару овако писмо у руке дошло, сваки се насмијао и ругао, а то се разумије, и господару своје послао. Никад се није могло послјије знати ко је ова писма разносно тајно и вјешто, али се гатало да их је по некаквим женама пиљао неки брацки издајник Радован Пипер, бивши камардинер пок. Владике Петра II., са Стијене из Пипера, који је послјије Владичине смрти одмах побјегао скадарском Осман Пашини, и одметнуо све Стијењане, веле, јако племе пиперско, али су се посље рата Стијењани покорили, а Радован и данас стоји код Паше лижући турске санове.

Омер се Паша надао, и држао као у руди да ће му се сва Црна Гора и Брда трчке покорити, али кад виђе да му се нада изјалови, даде заповијед на оне двије војске, од Црнаца и Мартинића, да ударе без одмака, а пошље писмо по једноме официру преко Котора, Рисна, и Кривошија, у Грахово Дервиш Пашини, да и оне двије војске, од Грахова и Нивишића, ударе;

и да по најчешћу војничку најстрожије ради без сажаљена и узмицања.

Кад четири паше добију оваку заповијед, сваки на своју страну удари, робећи и палећи редом она мала села, из којих су била одбегла кутва чељад у унутреност Црне Горе, и напредовале су војске турске све до онијех мјеста где је на све четири стране црногорска војска турску у згодну кљанцу и бугазу очекивала; по будући да моја намјера није да у овој књици обширно опишем све и све ће се што догађало и како се која војска поднијела, него само казати ћу то, да је свуда било јава окрша, ја мртвих и рањених с обје стране и да ни на једну страну Црногорци нијесу турску војску мимо се даље пуштавали, него ће ко запауно јуначки се с Турцима борно, тако да су чешће пута Турци морали узмакнути, а ноћу у логор вратити.

На ово дакле пресијецам, и ево ме да докажем како се бој прекинуо, и мир сљедовао; и како се турска војска сасвијех страна из црногорске земље повратила.

Чујући за ови ненадни ударац Омер Паше на Црну Гору, посље примирја жаљачког рата, двије велике власти, а то јединовјерна њима Русија, која Црну Гору од више него једно стољеће покровитељствује, и сусједна Аустрија нажале на овај сиромашни народ, и не могући тријети да се, на њихове очи, пришти и дави она гола сиротиња, која је (због неколико брацких издајника и јавног јој душмана Осман Паше

скадарскога) на себе навукла султанову силу. Русија опреми овоме свога пуковника Јегора Кавалевског, а Аустрија Кавалера Келнера, и оба се у Котору састадоше, те преко Скадра па у Подгорицу к Омер Пашини отидоше, да му од стране ове двије здружене краљевине јаве, да заустави свако продужење рата против Црне Горе.

Кад су ова два посланика к Омер Пашини формално приступили, и званично казали узрок њихова онамо долазка, Омер Паша (како сам посље разумио) дочекао их је дипломатичкијем начином, и угостио како се најбоље могло.

Посље ручка одговорио им је: „Господо моја! ја за особену част сматрам, и примам ваш пријатељски долазак к мени. Почитујем тим вас више као посланике ваших високо славних краљева Франц Јосифа, и Николаја I; али што се тиче мојега узпрезања у напредовању боја против Црногораца, ја не могу вама угодити, прије него ми писмено дође из Стамбола заповијед од мојега честитог султана.“

На ово обојица му француски одговорише: „Честити Пашо! како смо вам јавили прије ручка, наши су цари већ писали своју пријатељску честитом султану да су нас двојицу к вама опремили да и вама нареди да војску повратите, и уздамо се ако до данас нијесте добили да хоћете до два дана најдаље.“ (А тако је и било).

Омер Паша им на ово одговори: „Увјеравате ли ви мене, Господо, да је то тако, и да ја нећу бити одговорник пред мојим царем, ја пристајем, али је потребито да за сваку моју

пјелу иде баш за тијем, да му и ову независност, коју ужива, уништи и да Мисир сасвијем присједини Турској, он ће се морати пустити у борбу, па што бог да и срећа јуначка.

У томе случају, т. ј. ако дође до рата између Мисира и Турске, какав ће положај узети јевропске силе према ратујућим странама, то смо изложили у предпрошлом листу. Овом приликом можемо поновити само у толико, да је он повољан источној борби. За нас пак, народе, који смо законити наследници истока, много је важније наше држање у овој ствари. Ми смо оном приликом и о томе говорили, а биће повода да и више па и више пута о томе говоримо. Свакојако нам је пушно, да смо јако опрезни, да стојимо на пошту, да будемо као запета пушка. Централизација турска то је одржање њезинијех народа у даљем постојању. Какав изглед има онда мирно уступање Босне и Херцеговине? Или ако је централизација турској основа Ислам, коме ће порта наћи за добро жртвовати Босну и Херцеговину? Ми морамо бити спремни да у томе случају кажемо одважно: не тако! До тога може доћи врло лако и скоро, јер ће тако учестају знаци буре, као што је у пошљедње вријеме на истоку, ту је и бура на прагу.

БУГАРСКИ ГЛАС.

(Наставак.)

Теци, теци крви сиротињска,
Падај, падај росо крива,
Растај, растај жеђи освете!

Но да ли је бугарски народ способан за револуцију? Биоградски лист „Србија“ каже: „Међу нашом браћом Бугарима нема сагласности. У Бугарској има врло много Бугара, који су вјерни приврженици својим душмапима, т. ј. Турцима. То су показали сви покушаји за устанак. Народ је доста привезан за Турке (?) Мнозина нема још појма о своме отачаству, народности и о слободи својој. Тако н. пр. често, које предаше из Румуније у Бугарску заман су звали народ под заставу за ослобођење отачаства; нико нехтеде да се сједини с њима. Заман стајаше Хаџи Димитрије са својом малом четом на Балкану и зваше своју браћу под заставу: његова чета није могла никако да порасте. То је довољни доказ, да народ још мало осјећа за своје отачаство, народност и слободу.

Ми повијамо то мњење нашег брата Србина, јер је у истици са свијем друге. Хаџи Димитрија није народ због тога предусрео, што се Хаџи Димитрије није појавио испутира, него је дошао с поља. Бугарски народ није никада престајао да се буну. Он се буну више пута: то нам свједоче народне пјесме бугарске. Сви Илђе војвода, Стојановић, Марковци и др. нијесу престајали дизати протеста против турскога јарма. Дакле не стоји питање јели бугарски народ

бољу сигурност и оправдање ви мени изјавите у нарочитом протоколу да је то све тако што сте ми усмено рекли.“ — Које ова два посланика и учине. Кад се Омер Паша дочепао писмене сигурности, по свој прилици осјеца ми памет, да је био веселији него кад је из Стамбола с војском за Црну Гору кренуо, а зато што је у 20 дана више изгубио по добио, а што је највише, да после султана и свијету рече да шћаше сву Црну Гору покори да се не замолише два цара, руски и устурински. —

Пише дакле на све четири стране предводителјима војске да никаквога боја с Црногорцима не чине, него да се поврате у дотичне догоре, испод чадора до његове друге заповиједи. Г. ајутант Кавалер Келнер крене опет пут Скадра за Котор, а г. Кавалевски возом уз црногорско блато право на Црнојевића ријеку, а с ријеке на Цетиње; одкуда пише кнезу да и он у исти час потезе на све стране црногорску војску, и да он одмах дође на Цетиње, јер има с њиме важног разговора. —

Други дан ево кнеза, дође на Цетиње, са свијем преображена: уприно и смршао за непознати га, јер кроз све дане његова пребивања на Церово у Кчево, није знао ни што је лежница ни што је ојница, него заспао онамо је га је мртви сан и труд стигнуо, а с нога изио оно што му се прадесило је га је љута глад свладала; и кад се виђе с г. Кавалевски и пошто се пријатељски поздравеше, рече као зачуђен кнезу: „што тако је ваша Светлост?“ а

способан за устанак, него о његовој неспособности, да начини организацију, која би могла допјети његовом савезу побједу и то савршену побједу.

Да су Бугари способни за револуцију доказ су бугарски јунаци, који су пролијевају крв под заставом грчком, српском и под својом сопственом заставом, а да Бугари нијесу могли саставити јаку организацију, доказ су Турци, који још и данас живе на балканском полутоку. А од Бугара само зависи да са свијем падне висока порта. Турска није сила, она није држава, него је привремени табор, и за то она треба да падне. Шта може човек да очекује од онога господарства, које нема ни човјечанскијех тежња, ни просвете, ни правога човјечанскога образовања? — Пропаст.

Сваки народ има своје рођење, дјетинство, човјештво и старост. Сваки народ као и сваки човек мора да умре. Најспособнији нови политици држе за велику цијел своје искуство, ако подржавају ствари такве, какве су данас, или боље рећи, какве су биле. Но човјечанство се не може зауставити. Није нико у стању да задржи ток судбине. И тако наше отачаство биће спасено само од руку нашијех храбријех синова и од нашега удружења са препорођенијем племенима српскијем и румунскијем. И немислите да ће Јевропа (неговоримо о правитељству јевропском које ће пасти као и Турска) гледати прекијем оком на нас, ако ми побједимо и изгонимо Турчина. Не, млада Италија, млада Франција, млада Шпанија, па најпошље млада и братска Русија, радоваће се томе и радосно ће нас привнати за народ, који је достојан грађанскога живота и потпуне слободе. Да се избави од великога страха, Јевропа жели да види на истоку једну здраву државу, која би не само материјално, него и духовно пошла путем истинске цивилизације. Она види, да Турчин није низашто, и зато би јој било мило, да се ми покажемо вриједни да свалимо гњилу трушину и да подигнемо мјесто ње живу силу.

Бугара има седам милиона и то народа способна за индустрију и цивилизацију, треба дакле да очекујемо од њега много. Наш народ ако добро размислимо, имаће славну будућност, ако само пође к њој правијем путем, јер земље на балканском полутоку у којима живе Бугари, јесу најбоље и најплодније, осим тога обкољене су бијелијем и пријем морем и Дунавом, а то су најбољи путеви за наше обогађење, а богатством ми можемо да играмо највећу улогу човјечанску на балканском полутоку. Овђе је мјесто да кажемо, да наш народ, поред географичнога положаја треба да буде свезан с најпросвећенијем народима, од којих може да добије врло лако правствено развије и образовање, а у исто вријеме и материјалне користи. „Знање је сила, а незнање је узрок општој слабости,“ рекао је један од великијех публициста. Један човек, у колико више свијета види у толико се више развија. Они бугарски трговци, који се развију по јевропскијем нијацама, да

кнез њему: „Черногорец и пустинијел жител, ваше високородије.“ —

Уфате се под руке, отидоше у кућу и о свачему се разговорише, разумјеше, и како најбоље могоше тако за Црну Гору и учинише.

Сјутра дан у јутро ево дође из Котора на Цетиње аустријски пуковник г. Борђе Стратимировић, који је неколико дана на Цетиње стајао, доклен се гођ све у реду свршило, и док су обје војске разишле се и све и сва легло! — Пошто се кнез и с овом двојицом споразумно, пише на све стране главним предводителјима црногорске војске, да се сваки врће својој кући, ако је турска војска са свим узмакла у турску границу, као што је овако и било. —

Кад су се с обје противне стране војске разишле, пошље два три дана, многи су предводителји црногорске војске доносили на Цетиње све оно што су од турака у боју задобили, као н. пр. свакојака оружја, чадора и барјака, међу којима је био један Алај-барјак, т. ј. главни читавог регимента. —

Г. Борђије пак из Црмнице чинио је допјети једну кумпару (обиће) и неколико соддата живих, који су пошље уједно с осталим заробљеницима предани били г. пуковнику Стратимировићу, а он их опремио преко Котора Аустријским војеним парабродом у Скадар, и предао сарашћеру Омер пашп, који се онамо задржао доклен је све таборе опремио одкуда су и дошли, и доклен је потребите војне рачунице приуговорио. —

продају производе нашег отачаства, приносиће двојаку корист: правствену и материјалну.

Досада смо говорили само о Бугарима, а сада ћемо да кажемо и за опште отачаство наше, т. ј. за балкански полутоком.

Балкански полутоком треба да се раздјели у државе, т. ј. на бугарску, српску и румунску, а свака та држава да има своју управу, свој закон, своје судове, једном ријечју — своју самоуправу. Но у исто вријеме они треба да састављају једно цијело, које би било тјесно скопчано једном главном скупштином. И у Бугара и у Срба и у Румуна народна воља треба да је једини господар. О тој идеји говорићемо други пут, а сада да продужимо говор о Бугарима и о њиховом црквеном питању.

(Свршаће се.)

БОСНА.

Један вриједни родољуб из Босне пише у „Застави“ о јадноме стању Босне и Херцеговине и наше браће у њима. Мимо тога јавља он о врло озбиљној и о важној ствари, т. ј. да сваки час може настати ужасни покољ Хришћана у варошима, јер међу Турцима, који су данас тамо јако бјесни, постоји завјера с том цџу и већ су почели с пожарима у Градишци, Бањалуци и т. д. Исти родољуб је врло добро обавјештен о свему што се збива у Босни, па с тога ћемо и нашијем читаоцима саопштити главније из његова чланка а и сами ћемо првом приликом проговорити коју о томе.

„Јадни сељаци, турска раја, вели дописник, издира све. Она поред силних земаља сканава од глади. Она поред силних шума и тврдог камена, борави у плетеним кошевима, у скупаним дашчарама, у које сретнији људи ни своје марве ућерали неби. Она ништа на свијету својим назвати не смје, — већ турским. Све отеше Турци. Сурова сила и људ турска господари не ограничено. Али рекосмо, да су нам уши већ оглушиле од непрестаног запомагања, па да престанемо.

Осим сељака хришћана има у Босни и варошана. Није одавна кад су вјештији и окретнији сељаци досељени у вароши, те тамо трговати одпочели.

То није одавна. Та се раја осили, она се сорташи с Турцима, који су у огромној већини у варошима; она постаде богаташ, чаршилија; она се понесе од своје сиромашне браће; она је тражила интерес свој, а не народни; она брзо заборави на муке сељака; она се под турском власти кроз кратко вријеме, непољњивим начином обогати; она је пузила пред нашом и везиром, суд кадијом и кајмакџаком, пред спахијом и пред субашом, пред хоџом и шејом; она је куповала десетину и гудила рају горе него Турчин; она је рачунала на вјечито пријатељство с Турцима; она је благосиљала ово доба и ово стање, јер се лако, благо гомилати, брво стећи могло.

(Некажемо да су сви трговци тако, али већина без сумње. Поштепих се то и не тиче.)

Сељаци (раја) на против, и ако су гвечени

Уз ово морам казати што овамо заборавих на своје мјесто, а то о једној ријеткости. Пошље пет шест дана боја с Омер пашиним војском, несташе зрна за мале топове. Нареди кнез, да се не троши олово, јер ће премањкати за зрна од пушака, него да разтопе слова и све остало што је уз слова од штампарије, но кад ово чујем зажалим и рекох кнезу кад је једну ноћ на Цетину преноћио: „Грехота је Господару да се штампарија преташе, ако Бога знате, него пишимо у Котор а замолимо се да нам или узаме или продаду, а чисто знам ако их онамо буде, послат ће.“ А он мени: „Знам ја то Вуко као и ти, али кад је мука добро није; нужда — вели ми — и закон измјењује. Ја сам слушао да су моји стари владике, кад су се с турцима клади, јеванђеља златна и друге црквене књиге будали и од њих фишекте савијали у несташници карте, а камоли небу ја растопити штампарију. — Ако Црна Гора овога пута прекужи, опет ће она, ако Бог да, набавити љешну и бољу штампарију, а ако је турчин освоји неће штампарија у Црну Гору никад. Па да ти и то речем: волији сам да ми свијет рече и укори, зашто уништити онаку драгоценост, него да ми реку: зашто мрцино упушти Црну Гору; и настави:

„Земан гради по Котару куле,

„Земан гради, земан разграђује.“

Ја умукнух, и у себи промислах: боље ти Вуко бјеше мучати.

(Наставиће се.)

били, дизап су се често. Њима није могло у рачун ићи љубити руку свога убице.

Раја се машала за оружје, без сваког обзира, ударала је на звјерове, али је вазда клоудла те постајала још слабија него прије.

Ко је томе био крив?

Они, којима је турско господство пријало; они, који за цјену одржања турског тиранства, и себичне користи постадоше издајнице.

Чаршилије издадоше буне и завјере рајине Турцима. За то сељак невјерује ником. За то сељак сагну главу још ниже у турски јарам.

Не чудите се дакле, што више устајати неће. Томе су са свим природни узроци.

А сад да пређемо на оно, што у новије вријеме, овог пролећа по Босни гледамо.

Пријатељство Турака варошана са Христјанима варошанима престаје — кида се, и ево оће да плине у крви.

Турцима је додијала та сила рајина; Турци не могу гледати да (само) изгледа (ако и није у ствари) раја њима равна.

Турска сила тера у ситнице, и у ситници налази ране својој мржњи против Христјана. Читаво и лијепо одјело, чини се њима дражење; црвје и шводе, пркос.

У Босанској крајини ево већ појава.

Завјера је међу Турцима крајине босапске, и она ћа се појавити покољем Христјана варошана. Турци то више не таје. Бјесни су по пут звјеради. Са пожарима се одпочело у Градишци, Бањалуци и т. д.

Прошасте нећеље бацила се ватра у Градишкој, и одклонише несрећу.

У нећељу 11. о. м. у Бањалуци на 12 страна. Назор су Турци јуришали да пале. Из кућа се бранило пушкама. Другу ноћ изгореше двије куће. У прикрају је стајало 200 до 300 Турака, који су одлучили били, ако ватра мах огме, Србе убити и робити.

На аустр. конзула у Бањалуци наваживали су. Ноћу се више не спава, него оружјем у руди чева се на догађаје које ноћ сакрива.

Елем оде без трага пријатељство са Турцима..... И боље је, јер би раја кад тад морала била рачунати ш њима као с непријатељима. Они су удобним живовањем заборавили били на часак муке оних из којих никоше, па се сад ако и касно сјећају, да у пријатељству с Турцима нема спаса.

Како стојимо дакле сад?

Ево како: варошанима другог спаса нема, него једно од двога: или ће их једне ноћи изјести сила турска, и то у залуд, јер се сељак ни макнутити неће; или им ваља, ко што и сами сад говоре, у јата се купити, у гору се винути, и одпочети оно што се избјећи негда, што бити мора, — одпочети бојак за слободу своју! Кад и њи види раја на биљези, и она ће полекети заиста, — али сама никада!

За тијем наставља дописник:

„Развитак свијетских догађаја, успјеси људства, па и гласови о скором престајању турског господства, све то разјарило је Турке у пошљедње доба горе него икада. На нами јединим могу и изваљују необуздане страсти своје.

Невина наредба каква из Цариграда, неоновал глас са стране, може изазвати катастрофу.

Још и данас живи у памети босанских Турака успјех педгањских одпора њиови према Цариграду. Они попустити неће. И ако узмичу пред Стамболом, раја ће отрјети, — и увјен раја.

Дакле другог пута нема осим устанка саме раје босанске, али све укупне.

Није вајде на по пута стати.

Треба већ једном, јасно Турцима и њиовој браћи довикнути, да је земља на којој раја живи њезина а не турска.

Треба им казати да Србин оће да буде човјек, оће да буде господар тој својој земљи; оће да по њој уређује он по правди правдици, и нико други.

Треба им казати да раја хоће да имамо сви једнаке дужности и сви једнака права.

Треба им казати, да смо вољни одседе с оним истим сретствима, којим нас у ропству држе, послужити се за своју слободу.

Треба им казати, да се крв дједова, отаца и матера наши не прашта; треба им казати да нисмо без осјећаја, за проливену крв браће и сестара наши која се још пуши.

Треба им казати, да ћемо се пушком и ножем бранити од наших злотвора.

Треба им казати, да нисмо бундије, него Турци, који нам на силу отеше све што имадосмо.

Треба им казати, да не ишћемо туђе, него да тражимо своје.

Сви ми видимо да овако даље издурати не можемо. А видимо сад, кад се озбиљније разговарати почесмо, да би десет усташких (хайдучких) чета у стању биле учинити крај четирсто годишњој патњи.

Зато и опет на дјело.

Друштво одважних и освједочених родољуба и синова рајиних нећ одпочне за времена бринути се о том. Ништа зато, што ће у почетку бити их може бити само десеторица.

Само одважност и нећ је што треба.

У Букурешту је одбор браће Бугара, који су за рад; ш њима треба у споразумљење ступити. Друго ће се само од себе развити. Ми не требамо обећања; ми требамо пушака и барута. Ми не требамо јунака на ријечи, него на дјелу.

Само тако можемо очекивати усцјех, само тако слободу. Само тако можемо постати људи!

ДОПИСИ.

Из ХЕРЦЕГОВИНЕ, 9. Маја. — Хитам да вам саопштим јако занимљиву новост. 15 хиљада Турака пало је на поље Гатачко! Све што је било низама у Сјеници, Пријепољу, Бијеломе пољу, Мостару, Требињу, Никшићима и осталијем паланкама и градовима по Херцеговини и из оближњих мјеста у Босни, све се окупило на Гацко. Уз то непрестано придолази им из даљих крајева. Војска је снабђена с топovima и осталијем потребама као кад се најбоље за рат спрема. Народ се паћерује на силу, те гони Турцима татин као и вазда. Сваки коњ, који се може употребити за комеру по свој околини, узет је.

Овај догађај из ненада јако је узнемирио и упропастило народ наш у свој Херцеговини. Како се никад добру надао није од Турчина, тако и сад видећи ову силу из ненада окупућену редовну царску војску, свак се пренао. Још од посљедњег рата са Црном Гором 1862 године, није у Херцеговини не бијаше на једном мјесту оволика сила окупућена. Па то, ће је војска баш на Гацко утаборила се, као оно 62 године у вријеме рата што се отлен вазда пут Црне Горе вретала, за то држимо, да ће и овог пута примаћи се ближе црногорској граници.

Колико сам могао разабрати до сад, војска ће пут Бањана и у друга племена погранична да зида куле на сенту од Црне Горе. Ако се овај глас обистини, може имати врло озбиљних посљедица; јер се надамо, да Бањани, који су досад као полузависни људи, а уз то једно од најјачих племена, људи добро оружани а бље их око 500 да неће лако дати Турцима међу се по су сви изгледа, да би се могли са њима поклонити, а из тога могао би се излећи ђаво и по; јер не само што је Ришћанлук као и вазда незадовољан, но и сами наши домаћи Турци у стању би били обрнути пушку на Османлију, а тијем прије, што хоће да их у низам купе, чему се јако опиру.

Оволика за сада, а првом приликом јавићу вам што обширније о овој ствари. Толико само овом приликом да напоменем, да они гласови о уступању, или како кажу, продаји Бозне и Херцеговине — изгледају ми одишта без сваког смисла; јер да је ишта од тога у ствари, не би Турци оде спреме и с тијем свопчане силне трошкове поради два три племена чињели. Ал' да, можда они зазиру од Црне Горе, па знајући да није у стању та кнежевина платити милијуне, те хоће да се с те стране кулама оградe и осигурају, да им не би отели, кад купити не могу. —

ЉЕШКОПОЉЕ, 10. Маја. — Не можемо пропустити а да не саопшимо велико одушевљење овдашњег народа које је потекло приликом народне светковине у Берима при освећењу православне цркве светота великомученика Ђорђије.

Како је у овдашњој околини глас дошао да ће Митрополит Црногорски у Берима доћи одма је похитао народ из доње и горње Горице и приспио је у Бере у очи самога празника да види освећење, ту лијепу хришћанску славу. Не само што је наш околични народ поврвнио, него је из све Зете, Подгорице, Љешкопољске нахије дошао народ да се укупио помолe Богу, као што је и вазда обичај био док нијесмо ми под турско робовање подпаднали, доносели у овој прастарој и чудотворној цркви светота Ђорђија зајвете, док су је безбожни Турци до темеља разрушили 1862. године код које је бранећи 23 Црногорца папуло пенуштајући је у варварске руке.

Овђе је г. митрополит Иларион сз главарима од све Љешапске нахије и са својим

протопопом г. Стеваном Капичићем и ђаконом г. Филипом Радичевићем приспио у очи Никољадне који је са највећом славом од народа примљен. На освит 9. маја кад је сунце истекло пошље сјајног освећења одишета је божествена Летурија при којој се народ побожно Богу молио. На „многољетствије“ које је цетињски ђакон изговорио за здравље Њазана и рода ришћанскога, било је и пуцњава, на које зазучи сва црква и околина од народа: да Бог живи Њазана и род ришћански. На служби је преосвјетлени г. Иларион изговорио врло чувствителну бесједу, која је чудан утисак у народ учинила. По служби народ је одпочинуо и на широко поље око цркве посједоо частећи се кавом и ракијом, посље пол сата изашао је г. Митрополит у народу, који је кроз народ крстећи пролазио, но у пролазењу, један старац Пако Бојанов од 80 годинах поклањајући му се приступи за руку и рекне: „Владико свети! „дај ми твоју свету руку да је вруће пољубим, „која мене и јадни Хришћански народ данас „благослови, данас је тужна Зета овеселила се „и васкрспула са својом душом, видећи право- „славнога србскога владика, који је дошао и „окупио народ поради Хришћанске славе, данас „вићу да је Христова вјера жива, и да ће доћи „вријеме нашега живовања.“

Овђе је народ као на слободној србској земљи велику тежњу за слободу показао, те су ијесоме различне из одушевљења пјевале: за њазана Николу, за Русију и Србију. Хришћански главари показали су овђе велику љубав према Московима, који шаљу књиге и одежде, да се одржи православна вјера међу ове подјармљене крајеве, које је највише придржавало да се тужни и страдајући народ не превјери.

Проз скупљени народ наш било је потурчених Срба' из Подгорице који су од власти послати били да пазе зашто се скупља њихова раја код Владике цетињскога који су трговине ради кроз народ пролазили, али су и они Срби по крви, наша браћа, губало их србско мајјекко који нам фанатизмом својијем највеће јаде задају као што овђе рекосе Тому Хасанову: капетану јеву ти богу шућур доста Црногораца!! Они су на све пазили, особито хришћане Подгоричке, какве разговоре имају и код кога иду. —

На ријеч и препоруку г. Митрополита скупило се из народа и лијепих прилога, да неће изостати иза других цркава, која се паједанпут у народу подиже. Црква ова налази се у пољу, од Љешкопоља далеко 2 сата, која је у Црногорској граници, но која нам је уједничка са браћом Љешњанима, која се оградила трудом свештеника попа Пеше Поповића Дражељанина, и прокаратура Ива Станова, и са ревновањем напијех Љешкопољских главара Попа Шћепана, Божа Ђурова и Божа Станишина који су са народом на цркву помагали браћи Љешњанима док су овај храм на славу светота великомученика Ђорђије подигли, при којему ће се народ сваке године о Никољдану купити.

Г. Митрополит, одпутоваће одавде сјутра у Бјелопавлиће за Острог ће ће о Тројичинудне на светковани учествовати.

СКАДАР, 8. Маја. — Важнијех новости немамо овђе никаквијех, него ћу вам јавити за један догађај, који је у колико прост, опет занимљив, јер показује ђуд турску и зазирање од онога, од кога се у срцу боје.

Има два дана како је један сиромаш из Крница дошао у пазар скадарски да купи десет ока брашна и да понесе дома. Бјеше јадан и го и бос а скоро и гологлав, јер је имао на главни црногорску капу поцјепану у триста комада. У толико дође један жандар и поведе истога Крничанина на ућумет код бимбаше. Бимбаша га упита одкле је? И кад му Крничанин одговори, запита га, зашто је метнуо црногорску капу на главу. Крничанин одговори: да ме не пече сунце и не бије киша као што и други свијет носи. Бимбаша одмах заповједа, да му се скине она капа с главе и даде му једну бијелу капу (пустану) на га онда упрегну у кола, да ћера крше, ће се нови пут гради. И од тога часа све до данас ради тамо, а плата му је триста драма хлеба на дан и ништа више. То му је казна, што се усуди да као царев поданик метне на главу црногорску капу. Изгледа као да се Турци не боје само Црногораца него и црногорске капе.

Још вам јављам, да је 1. Маја г. Пејовић, заступник црногорски одпутовао преко Блата у Подгорицу у неку комисију, гдје је и турски комесар Медипбеј.

ЦЕТИЊЕ, 14. Маја. У прошли петак закључен је поштански уговор између Црне Горе и Аустро-Угарске. Овом приликом рећи ћемо само толико, да исти задовољава подучно обе стране. Уговор ступа у живот од 1. Септембра. Докле ће се приугодити све, што је за исту утанову потребно.

— Имамо пријезжити нов прилог фонду за потпомагање ђака ријечке школе, о којем је већ било говора на овоме мјесту. Г. Велимир Г. Ломбардић послао нам је из Тријеста ф. 22 и 50 новчића и 1 наполеон у злату, које је тамо скупљено у једноме друштву на ријеч г. капетана Б. Влајковића. Прилагачи су ова г. Ђорђе Влајковић, Драго Памучић, трговац, Петар Матановић, Никола Трифић, трговац, Н. Габрић, трговац, А. Цвиличевић, трговац, Велимир Г. Ломбардић, Херцеговљанин и два Херцеговачка Србина. Изјављујемо овђе јавну захвалност овој родољубивој браћи на прилозима њиховијем.

— Познати лист, што излази у новоме Саду, којем смо у предпрошлом броју две три рекли ушљед онога безстидног дописа „Вандереровог“, доноси оштр у своме пошљедњем броју неке гдње против уговора, који се воде између Црне Горе и Аустро-Угарске и против личности Сундечићеве, и то сада у виду дописа из „Брода.“ Становници Брода зацјело неће бити захвални ни томе листу ни онијема, којијема он чини у-слуге, што је употребљено име њихова мјеста ради тога, да се сакрије какав извор онаквијех гаднијех лажни о овоме, што се ради за благостање Црне Горе. Исти лист мора бити да врло мало поштује своје читаоце, када мисли, да их може заврнути онаквијем глупаријама, а биће и да има добру порцију уображења, ако и сам вјерује да ће моћи постићи издајничку намјеру, т. ј. да у српском народу узколеба вјеру у јуначку Црну Гору.

Ми врло добро знамо извор опијем подлијем потварањима, ми знамо и зашто се оне да нас изнесе, и због тога нећемо се преварити у увјерењу, да ови нападаји на Црну Гору неће бити пошљедњи. И за то нека се зна, да ми нећемо одговарати на сваки нападај, али да ћемо сваки биљезити, и онда једанпут, када безобразлуке преврши мјеру, одговоримо на све, али ће тај одговор многе јако заболети.

Ово нека знају они којијех се тиче, па ако им подноси, нека наставе свој прљави посао.

— Како и вагда тако и ове говине на Тројичин-дан (духове) 16. овога мјесеца биће велики народни скуп у манастиру Острогу у Бјелопавлићима, ће се налазе мошти св. Василија, митрополита Херцеговачког. Не само наш народ из Црне Горе, но у већем броју Бошњаци и Херцеговци присуствују истој свечаности. Наш преосвештени г. Митрополит тамо је већ одпутовао, а такође и многа свјетовна господа са Цетиња. У идучем броју овога листа, надамо се допијети опширнији извјештај о истој свечаности.

Вијести из нашијех и туђијех земаља.

* Јављају из Биограда, да су законски предлози за овогодишњу скупштину државном савјету ради прегледа поднесени. Међу предлозима налази се један о пороти. Влада биоградска допушта, да се састави српско-дунавско парабродско друштво.

* „Браник“ доноси један чланак:

„Шта хоће народна странка у Хрватској и Славонији“ који је управо програм исте странке. Он гласи:

1. Народна странка хоће да будемо слободни; 2. да имамо слободу у писму, говору, договору, у састанцима жупанијске скупштине; 3. да се Крајина, Далмација и Ријека сложе у једно тело, са Хрватском и Славонијом; 4. да сабор сам свога бана предаже на потврду краљу; 5. да њихова штибра иде у хрватску касу; 6. да се порез колико је могуће помани, особито на особа, кућа и комора и да се кршћански утјерује; 7. да с нашими домобраци прави хрватски бан заповеда; 8. да само синови Хрватске и Славоније, бирају и буду изабрани у сабор хрватски; 9. да се чим прије одеље од властелина, да добије своје шуме и напњаке, да се по правичи уреди горница, десетина, вичоточје, млињарија и лов; 10. да судци буду праведни, а праведни могу само онда бити, ако буду неодисни; 11. да се у Загребу велике школе (свучилиште) утемеље, гдје би и сиромашни могли своју дјечу нишколати; 12. да будемо с Маџари једнаки.

Уредник СИМО ПОПОВИЋ.

Посебице, Хрвати посавски и прекосавски хоће: да у осушењу доњског поља имаду и они своју проговорити, јер се њих највише тиче и хоће: да они само о својој лимито соли расправљају.

Ко мисли овако и ради ко што хоће народна странка, то је прави Хрват, тога бирајте у будући сабор, тога вам је народна странка препоручила у „Бранику.“

Што хоће народна странка?

1. Народна странка неће да останемо маџарске слуге, нити да будемо њемачке слуге; 2. неће ко што је сада: да се несмије слободно писати, говорити, договорити се у састанци и да се несмиједу држати жупанијске скупштине; 3. неће ко што је сада: да крајином и Далмацијом динцаре међу собом Маџари и Њемци, а Ријека и наше Приморје да буде у власти Маџара; 4. неће ко што је сада: да Маџари предажу нашега бана, краљу на потврду; јер онда бан неможе више бити прави бан хрватски, него је слуга маџарски, будућ га Маџари свргнути могу, кад им је воља; 5. неће како је сада: да хрватски новци иду у маџарску касу, пак да им Маџари од њихових поваца милостињу дјеле; 6. неће ко што је сада: да буде штибра већа особито на особа, кућа и комора, само да на велике посједнике (грофови и баруни) мање дође плаћати; јер они не требају коморах, нити хоће ко што сада, да се штибра по турски утјерује; 7. неће ко што је сада: да нашијем домобранцима заповиједа маџарски министар; јер у времену рата он би их тамо слао, ће је највећа погубељ, а своје би Маџаре чувао; 8. неће ко што је сада: да им маџарски беамтери од финансије и поште и т. д. бирају и буду изабрани у сабор хрватски; јер тад већ не би био прави сабор хрватски, ко што није ни прошли био кому је исти предсједник био маџарски беамтер; 9. неће ко што је сада: да још дуго останемо помијешани са властелима на своју штету, да неправедну горницу и десетину давамо, да несмијемо своје вино източити, да све звијери и птице и рибе и млини буду господици; 10. неће ко што је сада: да судци буду одвисни од бана кога су Маџари поставили; јер тад немогу бити праведни, морају бо судити, како им бан заповиједа; 11. неће ко што је сада: да будемо без велики школа; јер немогу сиромашнији своју дјечу у далеки и скупи свјет пошљати на науку; то могу само великаши, а онда само њихова дјеча могу веће службе добивати, а сиромашнијим је пут затворен; 12. неће да будемо ко што сада: маџарске слуге.

Посебице, Хрвати посавски и прекосавски неће: да грофови уз осушење доњског поља и њихове кесе осуше, нити хоће да владини угодници њиховом сољу своје ценове соли.

Тко мисли и ради овако ко што народна странка неће, то није прави Хрват, то је маџарон, то је издајца Хрвата, такова не бирајте у будући сабор.

* Стање Пољака у Прусској сваки дан бива горе, њих као да их нестaje. Вароши пољске очевидно мјењају свој вид. Немци долазе, изтискују Пољаке и намјештају се тамо. У Слеској било је пре 50 година још пољских вароши, сад нема ни једне, но све су се понемчиле. Исто се показује и у западној Прусској (провинцији). У Мазовији шире се већ Немци из вароши у села и постепено даве пољску народност. У провинцији Бидгошћкој од 323 община 213 већ су са свим или у полак њемачке и тек 110 са свим су пољске или у полак. У Познанској није стање боље. Вароши веће са свим су немачке, тек у мањима још се држе Пољаци. Гњезно, некадашња престолница Велике Пољске, данас је са свим немачко. Од 52 вароши познанске 15 их је са свим понемчено, а те су главне; јер у тих 15 има 73.000 становника, а пољске вароши имају само 48.000 душа. И опет је за то Русија највећи непријатељ Пољацима.

* Потонијем гласови из Версаља доносе, да народна скупштина у намјери је да садањег предсједника владе Тијера збаде. Ради тога је десница — већина — била понудила Гревија предсједништвом извршне власти, ал' се не хтјеле истога примити. За тијем обрати се Макмахону; ал он као лични пријатељ Тијеров одбије понуду. На пошљедку понуде Шангарлијера, но и он, колико је досад познато, још се није ријешено.

* Комуна је париска дала кућу Тијерову са земљом сравнити, а тако исто закључено је, да се обори знаменити „вендомски стуб“ подигнут из самјех топова, које је Наполеон први у ратовима задобио. Кад је Тијер разумео шта

је са његовијем домом намјерено, рекао је у версаљској народној скупштини, да је неће дати изнова подизати, но нека за успомену остане, што је душевна заблуда паризлија била у стању учињети.

* Јављају из Париза, да су заступници странијех дворова замолили Пруску, да узме под заштиту њихове поданике. Ушљед тога је Пруска јавила влади версаљској, да, ако иста не би за четари дана комуна побједила, Пруси ће морати за тијем Париз појести.

* Ако је вјеровати најновијим гласовима из Француске влада је париске комуне свршила. Макмахон продро је са три стране у унутрашњост Париза, а тијем ће паравно и грађанском рату у Француској бити крај.

КЊИЖЕВНОСТ.

Ми смо већ у нашем листу јавили, да ће од Бурђева-дњеви излазити у Новом Саду недјелни лист за народне ствари, привреду, промет и т. д. под уредништвом г. Панта Поповића под имном „Глас народа.“ Први број тога ваљаног листа већ нам је у рукама. Свакоме оное, коме је до руке дошао излично би био препоручивати ваљаност истога, нарочито пак коме је досадањи рад г. уредника на пољу јавности познат. Желати је да исти лист доброг одзива у нашем народу нађе; јер не сумњамо да ће свакој без разлике српској кући од велике користи бити. Садржај првога броја овај је: „На Бурђев дан; Српски народни сабор; Историја српског народа; чување и неговање народног здравља; привреда; календар за мјесец Мај; како се зајам вади; цијене производа земаљскијех на нашијем и извањскијем назарима. Иза овога долази подлистак у коме је приповијетка „чудан слепац“; уз то има кратак преглед „шта бива у нашем и туђем свету.“ Уз први број сувише има и додатак, намијењен, колико се може видјети, нарочито за промет и трговину.

— Добили смо оглас на књигу „Историја света је свјетски судија или Луј Наполеон Бонапарта,“ коју издаје у Биограду М. О. и Мирко М. Миљковић. Књига је историчан роман и по самоме наслову види се, да се бави најновијим догађајима који се збиху у Француској за владе најштоног њиховог владара, а изашла је у Берлину. Изнијеће 16 до 17 штампанијех табака. Цијена је 70 новчића. Новац се шаље напријед у Биоград штампарији Николе Стефановића, који уједно јамчи, да ће књига изаћи. Предплата се прима до краја мјесеца маја.

О Г Л А С.

Молим, читајте! Част ми је овим јавити, да сам по уговору са „главном српском књијаром“ у Биограду примио се повереништва књијарског за Нови Сад и околину, и у одељењу (филијалу) код мене моћи ће се свака књига добити, која се у Биограду уштампа. Исто тако може се и сваки српски књијевник на мене обратити кад би рад, какво дело своје дати ми на распродају (у комисију.)

У Новом саду на Бурђев-дан 1871.

СТЕВА РАТКОВИЋ,
трговина „код сребрне руже.“

С Т Е Ч А Ј.

Женски институт на Цетињу тражи двије учитељске помоћнице, и то једну за женски рад, а другу за српски језик; даље спадаће им у дужност надзиравање над ученицама и поучавање у домаћем газдинству. Годишња је награда свакој 300 ф. у сребру, храна са бесплатнијем станом и послугом, сувише путни трошак до Цетиња; а пошто одслужи двије године на неуспјех даље остати, путни трошак за повратак.

Компетентније да су православне вјере, а првенство имаће оне, које су већ служиле у каквој заводу.

Које би хтјеле споменуто мјесто имати, треба најдаље до Плина-днева о. г. да се писмено са свједочбама пријаве г. Спиру Ковачевићу, професору богословије.

На Цетињу, 29. априла 1871.

Надежда Пацевић
Управитеља женског Института.

Властник Ј. СУНДЕЧИЋ.